

УДК 373.31.82:371.382

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-2-49>**Ірина ТАТАРИН,***orcid.org/0009-0003-6253-9159**магістрантка кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) irynatataryn87@gmail.com*

ЕЛЕМЕНТИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС УРОКІВ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті подано методичні прийоми організації театральної діяльності на уроках літературного читання у початковій школі. На основі Державного стандарту початкової освіти окреслено особливості використання театралізації в мовно-літературній та мистецькій освітній галузі. У статті подано тлумачення поняття «театралізація», «драматизація» та охарактеризовано основу використання в початковій школі. Автором визначено, що методичні підходи до вивчення предметів естетичного циклу, зокрема літературного читання, визначаються специфікою їх змісту. Найбільш ефективним шляхом оволодіння навчальним матеріалом визначено процес читання та аналіз художнього твору, що є об'єктом літератури.

У статті обґрунтовано роль та місце театральної-ігрової діяльності здобувачів початкової освіти в освітньому процесі початкової школи. Зокрема, тому в процесі ігрової діяльності формується здатність учнів усвідомлювати театральну дійсність, створюються придатні умови для зародження відчуття театру.

Автором розглянуто прийоми використання елементів театралізації на уроках літературного читання у початковій школі (персоніфікація, рольове прочитання тексту, історична сценка, сценічно-ігрові вправи, драматизація). У статті проаналізовано такі елементи театралізації як акторська та режисерська діяльність, а також інсценування. З'ясовано етапи діяльності вчителя та учнів під час інсценізації та театралізації на уроках в початковій школі. На основі теоретичного аналізу обґрунтовано основне завдання театралізованих уроків – розвиток пізнавально-психічних процесів (пам'ять, різні види мислення, мова).

Автором визначено, що вивчення і сприйняття літературного художнього твору – специфічний, складний, багатогранний процес, який вимагає від здобувача освіти творчої роботи, уяви, активної інтеграції в роботу емоцій.

Ключові слова: здобувач початкової освіти, початкова школа, Державний стандарт, театралізація, літературне читання.

Ірина ТАТАРИН,*orcid.org/0009-0003-6253-9159**Master's Student at the Department of Primary and Preschool Education
Ivan Franko Lviv National University
(Lviv, Ukraine) irynatataryn87@gmail.com*

THEATRICAL ELEMENTS DURING LITERARY READING LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

The article presents methodical techniques for organizing theatrical activities in the lessons of literary reading in primary school. On the basis of the State Standard of Primary Education, the peculiarities of the use of dramatization in language, literature and art education are outlined. The article provides an interpretation of the concept of "theatricalization", "dramatization" and characterizes the basis of its use in elementary school. The author determined that methodological approaches to the study of subjects of the aesthetic cycle, in particular literary reading, are determined by the specificity of their content. The process of reading and analyzing a work of art, which is an object of literature, is defined as the most effective way of mastering educational material.

The article substantiates the role and place of theatrical and game activities of primary education students in the educational process of primary school. In particular, therefore, in the process of game activity, the students' ability to perceive theatrical reality is formed, suitable conditions are created for the emergence of a sense of theater.

The author considered the methods of using elements of dramatization in the lessons of literary reading in primary school (personification, role-playing reading of the text, historical skit, stage-play exercises, dramatization). The article analyzes such elements of theatricalization as acting and directing, as well as staging. The stages of the teacher's and students' activities during staging and dramatization in primary school lessons are clarified. The study and perception of a literary work of art is a specific, complex, multifaceted process that requires the student of education to be creative,

imaginative, and actively integrate emotions into the work. On the basis of theoretical analysis, the main task of theatricalized lessons is substantiated – the development of cognitive and mental processes (memory, different types of thinking, language).

The author determined that the study and perception of a literary work of art is a specific, complex, multifaceted process that requires creative work, imagination, and active integration of emotions into the work of the student.

Key words: *pupil of primary education, primary school, State Standard, theatricalization, literary reading.*

Постановка проблеми. Відповідно до реалізації освітніх програм, Державного стандарту, зокрема початкової освіти, сучасна система освіти спрямована на формування високоосвіченої, інтелектуально розвиненої та творчої особистості.

Діяльність виступає як зовнішній розвиток у здобувачів освіти ефективніше, якщо застосувати нетрадиційні форми організації освітнього процесу. До таких, вважаємо, можна віднести урок літературного читання із застосуванням елементів театралізації.

Актуальність питань літературної освіти у початковій школі полягає в тому, що воно спрямована на формування навичок усвідомленого та виразного читання, удосконалення всіх видів мовленнєвої діяльності, розвиток мистецько-творчих і пізнавальних здібностей. Саме тому на уроках літературного читання, на нашу думку, слід задіяти весь потенціал мистецтв, синтез яких спостерігаємо в театрі.

Аналіз наукових досліджень. У загальній середній освіті постійно здійснюються спроби обґрунтування навчання, співзвучного природі дитини, зокрема – активного, проблемного, особистісно орієнтованого. Одним із перспективних напрямів є використання засобів театру (Ш. О. Амонашвілі, Я. А. Коменський, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський, Я. Корчак, С. Френе, Р. Штейнер та ін.).

На сьогоднішній день у психолого-педагогічних дослідженнях порушені різні аспекти окресленої проблеми і створені певні передумови її вирішення. Це дослідження в сфері:

– естетичної освіти і виховання засобами театрального мистецтва (Н. Муляр, Л. Масол, О. Гордійчук);

– морального виховання засобами театру (В. Сухомлинський, Н. Химич, Я. Паніна);

– виховання гуманістичної спрямованості в процесі театралізованої діяльності (А. Бойчук, Н. Карпинська);

– соціальної взаємодії учнів у театральному об'єднанні (І. Мамчур);

– формування соціокультурних орієнтацій засобами театру (Т. Кремешна, Н. Стадніченко, Р. Шульга);

– використання театру як засобу формування особистості (А. Капська, Ю. Петров);

– розвитку творчого потенціалу учнів засобами театрального мистецтва (Л. Дубіна, Н. Миропольська);

– розвитку творчої активності засобами театральної діяльності (В. Шахрай, В. Сухомлинський);

– емоційного розвитку учнів засобами театралізованої діяльності (О. Гайдамака, Б. Грінченко, І. Франко, М. Вороний).

Українська письменниця та педагог Софія Русова зауважувала, що театральна гра сприяє кращому опануванню шкільних предметів, а також становленню всебічно розвиненої особистості (Турчин, 2013).

Мета статті – теоретично обґрунтувати організаційно-методичне забезпечення використання театральної-ігрової діяльності на уроках літературного читання в умовах початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Театралізація – використання засобів театру в педагогічному процесі. Театралізована гра, елементи театралізації є гармонійним поєднанням театрального мистецтва (умовність атрибутів, особливості вимови мов) з педагогічним процесом за своїми цілями та принципами побудови (колективність, розподіл ролей, необхідність педагогічного керівництва). Основа театралізації – образність (реальна та художня), яка дозволяє відібрати засоби художньої виразності, збудувати сценарної логіки (Міняйло, 2017).

Державний стандарт початкової освіти містить перелік освітніх галузей, реалізація яких здійснюється через змістові лінії, визначені типовими освітніми програмами Нової української школи. Уракурсі нашого дослідження, найбільший інтерес представляють такі освітні галузі: мовно-літературна та мистецька, зміст яких реалізується через окремі навчальні предмети та інтегровані курси.

Як зазначає В. М. Шахрай (2014), «театральне мистецтво саме по собі не може здійснювати свою виховну функцію. В кращому випадку воно може бути нейтральним, а в окремих випадках навіть шкідливим, тому театру необхідно допомогти виявити свою виховну роль».

Змістова лінія «Театралізуємо» мовно-літературної освітньої галузі, «служить розвитку комунікативних умінь учнів, зокрема вміння моделювати різні ситуації спілкування, обирати відповідні кому-

нікативні стратегії, досліджувати несловесні засоби спілкування». Ця змістова лінія здійснюється через сценічну творчість учнів початкової школи, яка впливає на розвиток здатності здобувачів освіти до імпровізації і спрямована на: «удосконалення у володінні українською мовою; усвідомлення різних комунікативних стратегій (словесні й несловесні засоби спілкування); творчість (створення образу засобами експресії)» (Державний стандарт, 2018).

Театрально-ігрова діяльність учнів початкової школи посідає чільне місце серед різних видів дитячих ігор. У процесі ігрової діяльності формується здатність школярів усвідомлювати театральну умовність, створюються придатні умови для зародження відчуття театру.

Згідно з О. Гордійчук (2012), у процесі раннього спілкування з театром у дітей «розкриваються тайники їх творчої сили».

Розглянемо прийоми використання елементів театралізації на уроках літературного читання у початковій школі:

- *персоніфікація* – реально живий персонаж чи письменник бере участь в уроці як помічник вчителя. Педагог може сам вести урок в образі героя чи залучити інших дітей до участі;

- *рольове прочитання тексту* – розглядається як підготовчий етап до інсценізації твору. До прикладу, рольова гра «Хто я?» – учень у костюмі персонажа розповідає про себе;

- *історична сценка* – невелике уявлення, спосіб передачі учням історичної інформації за допомогою рольового виконання заздалегідь складеному сценарію із застосуванням театральних атрибутів;

- *сценічно-ігрові вправи* – учні разом з учителем пишуть діалоги героїв, уточнюють поведінку героїв, місце та час дії. Вчитель може використовувати такі види вправ як: сценічні етюди, пантоміма, складання словесного портрета героя. Діти працюють над розвитком мови, пластики, ігрових здібностей;

- *драматизація* – самостійне інсценування літературного твору за допомогою рольового виконання за заздалегідь самостійно складеним сценарієм із застосуванням театральних атрибутів (Артемова, 2002).

Вчитель з дітьми працює над сценічною виразністю: визначення рухів, дій, міміки, жестів персонажа, його інтонації. Драматизувати можна казки, короткі оповідання, поеми, байки. Цікавий є досвід створення казок «на новий лад», змінюючи сюжет уже знайомих дітям творів, що сприяє кращому запам'ятовуванню, розвиває творчу уяву.

Розглянемо такі елементи театралізації як акторська та режисерська діяльність, а також

інсценування. Учні виступають як актори або як режисери. Робота здобувачів освіти у ролі акторів допомагає учням зрозуміти, що відчуває персонаж у тій чи іншій ситуації, мотиви та цілі його вчинків, розгадати у творі те, що автор часом не говорить.

Згідно з О. Кубасовою (2018), режисерська робота змушує проаналізувати всі деталі та взаємодії в епізоді, визначити його місце в цілому творі, пояснити поведінку персонажів.

Важливу роль у театралізації під час уроків літературного читання відіграє оформлювальна робота. В неї включаються такі завдання: створення ескізів костюмів, декорацій, портретів героїв; музичне оформлення творів. Вся робота дітей не повинна залишитись без уваги. О. Пометун (2014) зазначає, що в класі необхідно проводити захист творчих робіт учнів, лише тоді ці завдання будуть ефективні. Вигадуючи афіші, обкладинки, учень аналізує твір результативніше та глибше.

Звернімо увагу на такий елемент театралізації як інсценування тексту.

Відповідно до досліджень Т. Турчин (2013), працюючи над інсценуванням твору або його епізодом, важливо, щоб учень умів визначити головну думку твору та ставлення автора до осіб та подій, а також визначити головних і другорядних героїв, зрозуміти їх взаємовідносини, характер кожного.

Вивчення літератури передбачає широкі міжпредметні зв'язки, тому залучення театралізованих сцен на уроках літератури є одним з важливих аспектів реалізації міжпредметних зв'язків, які сприяють формуванню світогляду учнів, їхньому естетичному розвитку.

На думку І. Дівакової, основне завдання театралізованих уроків – розвиток таких пізнавально-психічних процесів як пам'ять, різні види мислення, мова [5].

О. Кубасова (2018) виділяє етапи діяльності вчителя та учнів у процесі інсценування

- самостійне прочитування тексту та усвідомлення першого враження про прочитане;

- обмін думками;

- аналітична робота з текстом, обговорення та розподіл ролей;

- репетиції (акторська, режисерська діяльність, оформлювальна робота);

- підсумковий виступ в аудиторії однолітків;

- аналіз виступу, обговорення досягнень кожного учасника, формулювання висновків про твір, героїв, проблем.

На думку Л. Артемової (2002), здобувачі початкової освіти мають такий потенціал, який активно проявляється у формах емоційної чуйності на яскраві враження. Діти легко здатні перевтілю-

ватися, самостійно створювати образи та передавати характер героїв мистецьких творів.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що театралізація є одним з найпопулярніших методів роботи на уроках літературного читання, оскільки цей вид роботи робить урок різноманітним та цікавим.

Такі уроки покликані навчити людину формулювати думки, відстоювати свої переконання, творити. Займаючись театралізацією, розширюється сфера колективної та самостійної творчості мисленнєвої діяльності, розвиваються сенсорні здібності дітей. Разом з цілями і завданнями

стандартних уроків вона розвиває в учнів інтерес до самонавчання, творчості, формує вміння в систематизувати матеріал, оригінально самовиражатися та мислити.

Уроки театралізації дозволяють вчителю більш творчо підійти до планування всіх етапів уроку, пробудити природну допитливість дітей та стимулювати пізнавальну активність.

Перспективу подальших наукових пошуків вбачаємо в можливості використання театралізації на основі літературних творів В. Сухомлинського з метою формування морального виховання здобувачів початкової освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні питання теорії і практики початкового навчання. *Збірник наукових праць студентів*. Кривий Ріг : Криворізький державний педагогічний університет, 2018. Вип. 11. 219 с.
2. Артемова Л. В. Театр і гра. *Вдома, у дитячому садку, в школі*. Київ : Томірс, 2002. 291 с.
3. Будянський В. І. Шкільний театр: навчальний посібник / В. І. Будянський, Д. В. Будянський. Суми : вид-во «Козацький вал», 2016. 184 с.
4. Гордійчук О. Є. Основи сценічного та екранного мистецтва з методикою викладання: навч. посіб. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. 208 с.
5. Державний стандарт початкової загальної освіти. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>
6. Дівакова І. Б. Інтерактивні технології навчання у початкових класах. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 98 с.
7. Кубасова О. В. Розвиток театральних здібностей на уроках. *Сучасний урок*. 2018. № 9. С. 28–32.
8. Міняйло Н. О. Сучасний урок у початкових класах: методичні рекомендації. Київ : Магістр, 2017. 156 с.
9. Пометун О. І. Сучасний урок : науково-методичний посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. Київ : Видавництво А.С.К., 2014. 153 с.
10. Турчин Т. М. Початкова музична освіта: проблеми модернізації: монографія. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2013. 368 с.
11. Шахрай В. Педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій підлітків у діяльності дитячого театру. *Рідна школа*. 2014. № 5. С. 66–68.

REFERENCES

1. Aktualni pytannia teorii i praktyky pochatkovoho navchannia. Zbirnyk naukovykh prats studentiv [Current issues of the theory and practice of primary education]. Kryvyi Rih: Kryvyi Rih : Kryvyi Rih State Pedagogical University, 2018. Issue 11. 219 p. [In Ukrainian].
2. Artemova L. V. Teatr i hra [Theater and play]. *At home, in kindergarten, at school*. Kyiv : Tomirs, 2002. 291 p. [In Ukrainian].
3. Budianskyi V. I. Shkilnyi teatr: navchalnyi posibnyk [School theater: educational guide] / V. I. Budyanskyi, D. V. Budyanskyi. Sumy : publishing house «Cossack Val», 2016. 184 p. [In Ukrainian].
4. Hordiichuk O. Ye. Osnovy stsenichnoho ta ekrannoho mystetstva z metodykoiu vykladannia: navch. posib. [Fundamentals of stage and screen art with teaching methods: teaching. Manual]. Chernivtsi : Chernivtsi National University, 2012. 208 p. [In Ukrainian].
5. Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity [State standard of primary general education]. 2018. Electronic resource. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> [In Ukrainian].
6. Divakova I. B. Interaktyvni tekhnolohii navchannia u pochatkovykh klasakh. [Interactive learning technologies in primary classes]. Ternopil : Mandrivets, 2013. 98 p. [In Ukrainian].
7. Kubasova O. V. Rozvytok teatralnykh zdbnostei na urokakh. [Development of theatrical abilities in lessons]. *A modern lesson*. 2018. No. 9. P. 28–32. [In Ukrainian].
8. Miniailo N. O. Suchasnyi urok u pochatkovykh klasakh: metodychni rekomendatsii. [Modern lesson in primary classes: methodical recommendations]. Kyiv : Magister, 2017. 156 p. [In Ukrainian].
9. Pometun O. I. Suchasnyi urok : naukovo – metodychnyi posibnyk . [Modern lesson: scientific and methodical guide] / O. I. Pometun, L. V. Pyrozhenko. Kyiv : A.S.K. Publishing House, 2014. 153 p. [In Ukrainian].
10. Turchyn T. M. Pochatkova muzychna osvita: problemy modernizatsii: monohrafiia. [Primary musical education: problems of modernization: monograph]. Chernihiv : PJSC PVK «Desna», 2013. 368 p. [In Ukrainian].
11. Shakhrai V. Pedagogichni umovy formuvannia tsinnisnykh oriientsatsii pidlitkiv u diialnosti dytiachoho teatru. [Pedagogical conditions for the formation of value orientations of teenagers in the activities of children's theater]. *Native school*. 2014. No. 5. P. 66–68. [In Ukrainian].